

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษากลุ่มผู้สูงอายุ
ชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี^{*1}

Participatory Development of a Strong Community: A Case
Study of the Elderly Group of Bua Ban Ruen Rom Club,
Khlong Ha Subdistrict, Khlong Luang District,
Pathum Thani Province

สมชัย แสนภูมิ

Somchai Saenphumi

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี, ประเทศไทย

Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage Pathum Thani, Thailand

E-mail: somchai.saen@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นผลต่อการสร้างกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ให้เข้มแข็ง และ 2) การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มและการสังเกต การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีเจาะจง ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ จะต้องเป็นตัวแทนสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์ที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ จำนวน 40 คน และตัวแทนกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกสภาอบต.คลองห้า จำนวน 5 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่สร้างความเข้มแข็งคือ การไม่ยุ่งเกี่ยวสิ่งเสพติด มีกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ศักยภาพของคนในชุมชน การมีทุนทางสังคม ผู้นำ

*ได้รับบทความ: 6 ธันวาคม 2567; แก้ไขบทความ: 27 มีนาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 29 มีนาคม 2568

Received: December 6, 2024; Revised: March 27, 2025; Accepted: March 29, 2025

¹ บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษากลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ได้รับทุนวิจัยภายในของมหาวิทยาลัย (วจ.) ประจำปีงบประมาณ 2566 ทุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นกลาง

ที่เข้มแข็ง ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะเดียวกัน ปัจจัยที่กลุ่มยังขาดและควรพัฒนา คือ การสร้างเครือข่าย การแสวงหาการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน การสร้างแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างกระบวนการจัดการชุมชนและการพึ่งพาตนเอง และการมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้เพียงพอตลอดจนการมีอาหารปลอดภัยและมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

2. จากวิเคราะห์ SWOT และ TOWS MATRIX พบว่า กลุ่มมีความต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อสร้างเป็นอาชีพใหม่ที่เหมาะกับผู้สูงอายุจึงเลือกวัตถุดิบในท้องถิ่นคือข้าวปทุมธานีและชนิดอื่นๆ เพื่อพัฒนาและแปรรูปเป็นชาข้าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาสูตรชาข้าวและได้ตัวแทนสมาชิกกลุ่มเป็นนักวิจัยชุมชน นักวิจัยชุมชนร่วมกันดำเนินการพัฒนาสูตรชาข้าวจำนวน 5 สูตร และเลือกสูตรที่ดีที่สุดคือ สูตรชาข้าว 4 ชนิดที่มีกลิ่นหอมและรสชาติกลมกล่อมอันเป็นเอกลักษณ์ เพื่อสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ส่งเสริมให้กลุ่มกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์มีความเข้มแข็งเพิ่มมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม; กลุ่มผู้สูงอายุ; ชมรมผู้สูงอายุ; ชาข้าว; ผลิตภัณฑ์ชุมชน

Abstract

The purposes of this research were to 1) investigate and analyze the factors influencing the strengthening of the elderly group of Bua Ban Ruen Rom Club, 2) and to develop participatory community products among its elderly members. A participatory action research approach was employed, with data collection methods including focus group discussions and observations. Purposive sampling was used to select key informants, consisting of 40 regularly participating representatives from the elderly members of Bua Ban Ruen Rom Club, and 5 representatives from community leaders including subdistrict headmen, village headmen, or members of Khlong Ha Subdistrict Administrative Organization Council.

The results revealed that:

1. The factors contributing to the group's strength included abstaining from drug involvement, religious activities, community relationship-building activities, elderly health promotion, community members' potential, social capital, strong leadership, and adherence to the Sufficiency Economy Philosophy. Conversely, factors identified as areas needing improvement included networking, seeking support from public and private sectors,

establishing community learning centers, developing community management processes and self-reliance, creating sufficient income-generating occupations, ensuring safe food sources, and developing local tourism attractions.

2. Based on the SWOT analysis and TOWS Matrix, it was determined that the group needed to develop new products with external organizational support to create suitable occupations for the elderly. Therefore, locally sourced natural ingredients, particularly Pathum Thani rice and other varieties, were selected to develop the rice tea. Consequently, the researcher organized practical workshops to develop rice tea recipes, appointing representatives from the elderly group as community researchers. Finally, these community researchers developed five rice tea formulations, ultimately selecting the optimal blend consisting of four types of rice characterized by its distinctive aroma and balanced flavor. This new product aims to further enhance the strength and sustainability of the elderly group of Bua Ban Ruen Rom Club.

Keywords: Strength community development through participation; elderly groups; elderly clubs; rice tea; community products

1. บทนำ

ประเทศไทยยังคงประสบปัญหาความยากจน ปัญหาทางสังคมต่างๆ มาอย่างยาวนาน รัฐบาลทุกยุคต่างพยายามออกนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่มาตรการเหล่านั้นอาจขาดความต้องการที่มาจากประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันวางแผน และร่วมตัดสินใจ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (โกวิทย์ พวงงาม, 2559) ในขณะที่ยังคงการสหประชาชาติได้ประกาศเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ประการ (Sustainable Development Goals-SDGs) เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาอย่างสมดุลระหว่างสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (United Nations, 2015) ประเทศไทยได้นำเป้าหมายดังกล่าวมาบูรณาการเป็นแนวทางการสร้างแผนการพัฒนาและการจัดทำนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ บนพื้นฐานความยั่งยืน เพื่อพัฒนาคนและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำเนินการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดปทุมธานี ตลอดระยะเวลาหลายปีพบว่า ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทมีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติน้อย ประชาชนในตำบลคลองห้ามีคน 2 กลุ่มหลัก

ได้แก่ ประชาชนคลองห้าดั้งเดิม และผู้ที่ย้ายเข้ามาอยู่ ประชาชนส่วนใหญ่ย้ายมาอยู่เพื่อประกอบอาชีพ เป็นพนักงานเอกชน รับจ้างทั่วไป ค้าขาย และมีประชากรแฝงจำนวนมาก จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหา ชุมชนของตำบลคลองห้าในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2565 พบว่า ปัญหาหลักของตำบลคลองห้าคือด้าน การเกษตร พบว่า ประชาชนทำเกษตรในพื้นที่ประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูงและปัญหาคนว่างงาน (สำนัก ส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ, 2565) สอดคล้องกับการวิเคราะห์วิเคราะห์อุปสรรคเชิงพื้นที่โดย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้าพบว่า ตำบลคลองห้าประสบปัญหาความยากจน ต้องการพัฒนาความ สามารถพึ่งพาตนเอง ต้องการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมได้ก้าวไปสู่สังคมสูงวัย และราคาผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่ตกต่ำ (องค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า, 2564, หน้า 60)

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่ก้าวไปสู่สังคมสูงวัยและภายในพื้นที่ ต้องการการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งตลอดจนแก้ไขปัญหาราคาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ตกต่ำ ชุมชน ตำบลคลองห้ามีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อรองรับประชาชนสูงวัยที่เกษียณอายุจากอาชีพต่างๆ คือ “ชมรม บัวบานรื่นรมย์” ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 90 คน และมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ตลอดหลายปีที่ผ่านมา ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์เพื่อยกระดับด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ จึงพบปัญหาและทราบถึงความต้องการของคนในกลุ่ม โดยเฉพาะการปลูกข้าวที่ขายได้ราคาต่ำ จึงนำมาสู่การปรึกษาระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ คือ การนำข้าวมาแปรรูปเพื่อเพิ่ม มูลค่าให้สูงขึ้นที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นผลต่อ การสร้างกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ให้เข้มแข็ง และสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชมรม บัวบานรื่นรมย์ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันให้ชุมชนคลองห้ามีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นผลต่อการสร้างกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ให้เข้มแข็ง
2. เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดชุมชน เข้มแข็ง แนวคิดชุมชนจัดการตนเอง และแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมือง ทั้งนี้ ได้กำหนด คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเขตพื้นที่คือ ชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นตัวแทนกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกสภาอบต.คลองห้า จำนวน 5 คน และ

ตัวแทนสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบัวบานรุ่นแรกที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ จำนวน 40 คน รวมทั้งหมดจำนวน 45 คน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน 16 หมู่ และสมาชิกสภาอบต.คลองห้า จำนวน 35 คน กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ตัวแทนกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน 16 หมู่ หรือสมาชิกสภาอบต.คลองห้า จำนวน 5 คน และตัวแทนสมาชิกชมรมผู้สูงอายุบัวบานรุ่นแรก จำนวน 40 คน รวมทั้งหมด 45 คน

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบการสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบแบบมีส่วนร่วม การทำผังใยแมงมุม การวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ (SWOT Analysis and TOWS Matrix) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การจดบันทึกภาคสนาม และเครื่องบันทึกเสียง

วิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลเชิงอธิบาย (Explanatory analysis) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) การเตรียมการ คือ เตรียมทีมและสร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การประชุมทีมวิจัย การประชุมกับชมรมบัวบานรุ่นแรก อธิบายรายละเอียดของโครงการ การบ่มเพาะนักวิจัยชุมชนจากตัวแทนสมาชิกชมรมบัวบานรุ่นแรก การค้นคว้าข้อมูลพื้นที่เชิงลึกแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเอกสารเพื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน 2) การดำเนินการ คือ เพื่อศึกษาข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูล การสำรวจข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของชมรมบัวบานรุ่นแรกที่มีผลต่อการส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการทำการทำผังใยแมงมุม ซึ่งกำหนดคะแนนอยู่ 6 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด 5 คะแนน ระดับมาก 4 คะแนน ระดับปานกลาง 3 คะแนน ระดับน้อย 2 คะแนน ระดับน้อยที่สุด 1 คะแนน และระดับไม่มี 0 คะแนน และประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางการส่งเสริมให้ชมรมบัวบานรุ่นแรกเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยการวิเคราะห์ SWOT และ TOWS MATRIX 3) การพัฒนา คือ การอบรมเชิงปฏิบัติการยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน และการพัฒนาสูตรชาข้าวแบบมีส่วนร่วม และ 4) ติดตามและประเมินผล คือ การทบทวนวิเคราะห์และติดตามผลลัพธ์หลังการอบรมเชิงปฏิบัติการและการสรุป

4. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษากลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรุ่นแรก ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นผลต่อการสร้างชมรมบัวบานรุ่นแรกให้เข้มแข็ง ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมและสังเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทยผ่านบทความวิจัยและบทความวิชาการ จำนวน 25 เรื่อง พบว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งประกอบไปด้วย 17 องค์ประกอบ

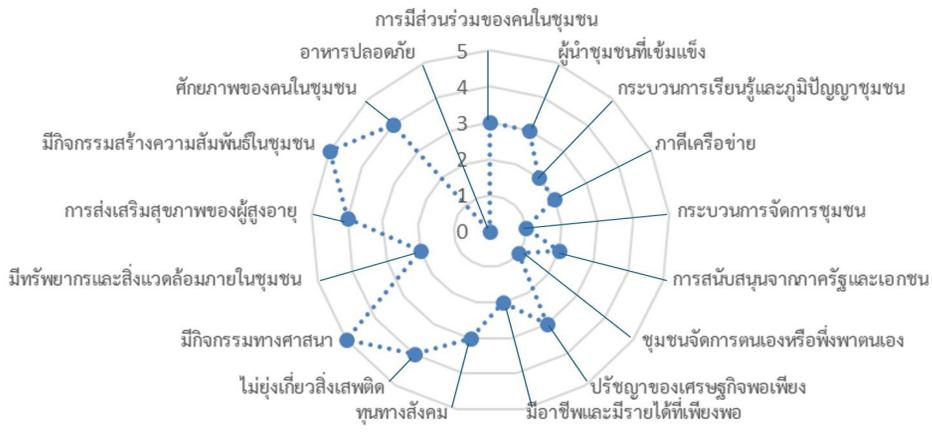

ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2) ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง 3) กระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญาชุมชน 4) ภาคเครือข่าย 5) กระบวนการจัดการชุมชน 6) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน 7) ชุมชนจัดการตนเองหรือพึ่งพาตนเอง 8) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 9) มีอาชีพและมีรายได้ที่เพียงพอ 10) ทูทางสังคม 11) ไม่ยุ่งเกี่ยวสิ่งเสพติด 12) มีกิจกรรมทางศาสนา 13) มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน 14) การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ 15) มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน 16) ศักยภาพของคนในชุมชน และ 17) อาหารปลอดภัย (สมชัย แสนภูมิ, 2566, หน้า 48-64)

จากนั้นนำองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งมาดำเนินกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนด้วยผังใยแมงมุมโดยสมาชิกชมรมบัวบานริ่นรัมย์ร่วมกันวิเคราะห์และลงคะแนนด้วยวิธีการลงคะแนนแบบการยกมือแล้วนับเอาเสียงส่วนใหญ่เป็นข้อสรุป และร่วมกับแสดงความเห็นเพื่ออธิบายผลของคะแนน สรุปได้ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง คือ หน่วยงานในองค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้ายังไม่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำแผนระดับต่างๆ 2) ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง พบว่า อยู่ในระดับปานกลางคือ ประธานชมรมบัวบานริ่นรัมย์ได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน เพื่อสร้างความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน แต่ยังขาดการสร้างผู้นำรุ่นต่อไป 3) กระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญาชุมชน พบว่า อยู่ในระดับน้อย คือ ชุมชนคลองห้ามีศูนย์การเรียนรู้อยู่บ้าง แต่สมาชิกกลุ่มยังไม่สามารถสร้างแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนของตนเองเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนอื่นเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) ภาคีเครือข่าย พบว่า อยู่ในระดับน้อย คือ กลุ่มบัวบานริ่นรัมย์ยังขาดความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายระดับกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ใกล้เคียง 5) กระบวนการจัดการชุมชน พบว่า อยู่ในระดับน้อยที่สุดคือ ชุมชนขาดกระบวนการจัดการชุมชน เช่น การจัดการทำแผนพัฒนาชุมชน การจัดโครงสร้าง การติดตามและประเมินผล ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ 6) การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน พบว่า อยู่ในระดับน้อยคือ ชุมชนมีการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนไม่หลากหลาย มีเพียงไม่กี่หน่วยงานเท่านั้นที่เข้ามาสนับสนุน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และองค์การปกครองส่วนตำบลคลองห้า 7) ชุมชนจัดการตนเองหรือพึ่งพาตนเอง พบว่า อยู่ในระดับน้อยที่สุดคือ ชุมชนยังขาดศักยภาพและความสามารถในการดำเนินชีวิตที่พึ่งตนเองทั้งในด้านจิตใจ ทรัพยากร สังคมและเศรษฐกิจ 8) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า อยู่ในระดับปานกลางคือ มีการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำบัญชีครัวเรือน และปลูกผักไว้ทานเอง เป็นต้น 9) มีอาชีพและมีรายได้ที่เพียงพอ พบว่า อยู่ในระดับน้อยคือ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ แต่มีสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพที่มีรายได้ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการภายในครอบครัว 10) ทูทางสังคม พบว่า อยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านวัฒนธรรม เช่น ประเพณีวิ่งลูกหนู ประเพณีแข่งเรือ ด้านทรัพยากรบุคคล เช่น มีปราชญ์ด้านการทำปุ๋ย ด้านทรัพยากร เช่น มีแหล่งน้ำจากคลองและบึงพระราม

และมีกองทุนของชุมชน 11) ไม่ยุ่งเกี่ยวสิ่งเสพติด พบว่า อยู่ในระดับมาก คือ ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ปัญหาและจัดกิจกรรมเพื่อลดปัญหาสิ่งเสพติดทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น แข่งกีฬาวิ่ง ทำจิตอาสาในวันสำคัญภายในชุมชนคลองห้า เป็นต้น 12) มีกิจกรรมทางศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด คือ งานประเพณีต่างๆ การทำบุญ งานบวช งานศพ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนเข้าร่วมพร้อมเพียงกัน อย่างสม่ำเสมอโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มบัวบานรื่นรมย์ 13) มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน พบว่า อยู่ในระดับน้อย คือ ชุมชนคลองห้ามีเพียงคลองและอ่างเก็บน้ำเท่านั้น 14) การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า อยู่ในระดับมาก คือ กิจกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอซึ่งจัดทุกวันเสาร์แรกของเดือน 15) มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ชุมชนคลองห้าจัดงาน ประเพณีบ่อยครั้งและคนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและเข้าร่วมสม่ำเสมอ 16) ศักยภาพของคนในชุมชน พบว่า อยู่ในระดับมาก คือ ชุมชนมีความสนใจที่จะพัฒนาสินค้าชุมชนรูปแบบใหม่เสมอ และ 17) อาหารปลอดภัย พบว่า อยู่ในระดับไม่มี คือ ชุมชนยังขาดการพัฒนาการปลูกพืชแบบปลอดภัย เช่น การมีอาหารปลอดภัย การปลูกพืชแบบเกษตรปลอดภัย (GAP) เพื่อบริโภคภายในชุมชนยังไม่แพร่หลาย หากต้องการบริโภคต้องซื้อในราคาสูง (การสนทนากลุ่ม. 6 มกราคม 2567)

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนด้วยผังใยแมงมุม

สรุป จากการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนด้วยผังใยแมงมุม พบว่า ปัจจัยที่เข้มแข็งของชุมชน คลองห้า นั้น สมาชิกกลุ่มบัวบานรื่นรมย์ร่วมกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นโดยให้คะแนนในระดับมาก และมากที่สุด ได้แก่ ด้านมีกิจกรรมทางศาสนา มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ไม่ยุ่งเกี่ยวสิ่งเสพติด การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ ศักยภาพของคนในชุมชน และปัจจัยที่สามารถเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง คือปัจจัยที่ได้รับคะแนนระดับกลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง และทุนทางสังคม สุดท้าย ปัจจัยที่ชุมชนคลองห้าควรพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชน คือ ปัจจัยที่ได้คะแนนระดับน้อย-ไม่มี ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญาชุมชน ภาควิเคราะห์ ภาระงานการจัดการชุมชน การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ชุมชนจัดการตนเอง หรือพึ่งพาตนเอง มีอาชีพและมีรายได้ที่เพียงพอ มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน และอาหารปลอดภัย

2. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์ด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์ SWOT ผลการวิเคราะห์ (การสนทนากลุ่ม, 6 มกราคม 2567) ดังนี้

จุดแข็ง (S) ประกอบไปด้วย S1 มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม คือ พวงหรีดดอกไม้ประดิษฐ์ การทำดอกไม้จันทน์ S2 มีกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น ลงพื้นที่เยี่ยมผู้ป่วย ผู้ด้อยโอกาส ในพื้นที่คลองห้า แม้จะไม่มีเป็นสมาชิกกลุ่ม S3 สมาชิกของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์เข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ และ S4 สมาชิกมีความหลากหลายทางอาชีพ

จุดอ่อน (W) ประกอบไปด้วย W1 สมาชิกส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพและเมื่อป่วยจะไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ W2 สมาชิกเพศชายขาดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม W3 มีข้อจำกัดในการหางบประมาณสนับสนุนกลุ่ม W4 สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาหรือดำเนินงานของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และ W5 การเดินทางมาทำกิจกรรมไม่สะดวก

โอกาส (O) ประกอบไปด้วย O1 องค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า สนับสนุนสถานที่จัดกิจกรรม ช่วยเสนอโครงการแก่ สปสช. และได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และ O2 สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้การสนับสนุนด้านการสร้างงานสร้างอาชีพและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ

อุปสรรค (T) ประกอบไปด้วย T1 โรคเบาหวาน และความดัน T2 ปัญหาขุ่นและ T3 น้ำเน่าเสียจากเกษตรกรรมและบ้านจัดสรร ในการกำหนดความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ และความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ของของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์ ได้ดำเนินการพิจารณาปัจจัยภายในและภายนอกเพื่อวิเคราะห์ SWOT จัดลำดับความสำคัญของ SWOT ด้วยความเห็นของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์ พร้อมจัดลำดับความสำคัญของ SWOT (SWOT Ranking) และทวนสอบการจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยโดยใช้เครื่องมือ TOWS MATRIX เพื่อกำหนดความท้าทายที่เกิดจาก จุดอ่อน (W) กับอุปสรรค (T) และความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ ที่เกิดจากจุดแข็ง (S) กับโอกาส (O) ที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ TOWS MATRIX

ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
ปัจจัยภายนอก	โอกาส (O)	
	<p>S1 มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม คือ พริกหรือดอกไม้ประดิษฐ์ การทำดอกไม้จันทน์</p> <p>S2 มีกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น ลงพื้นที่เยี่ยมผู้ป่วย ผู้ด้อยโอกาส ในพื้นที่คลองห้า แม้จะไม่มีเป็น สมาชิกกลุ่ม</p> <p>S3 สมาชิกของกลุ่มผู้สูงอายุชมรม บัวบานรื่นรมย์เข้าร่วมกิจกรรม สม่ำเสมอ</p> <p>S4 สมาชิกมีความหลากหลายทาง อาชีพ</p>	<p>W1 สมาชิกส่วนใหญ่มีปัญหา สุขภาพและเมื่อป่วยจะไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้</p> <p>W2 สมาชิกเพศชายขาดความ สนใจเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม</p> <p>W3 มีข้อจำกัดในการหางบ ประมาณสนับสนุนกลุ่ม</p> <p>W4 สมาชิกขาดการมีส่วนร่วม ในกระบวนการพิจารณา หรือดำเนินงานของสภา องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้บริหารองค์การ บริหารส่วนตำบล</p> <p>W5 การเดินทางมาทำ กิจกรรม ไม่สะดวก</p>
<p>O1 องค์การบริหารส่วนตำบล คลองห้า สนับสนุน สถานที่จัด กิจกรรม ช่วยเสนอโครงการ แก่สำนักงานหลักประกัน สุขภาพแห่งชาติ และได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากกอง สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม อย่างต่อเนื่อง</p> <p>O2 มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ให้การสนับสนุน ด้านการ สร้างงานสร้างอาชีพ และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ</p>	<p>SO1 มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่สามารถ ยกระดับและพัฒนาได้ร่วมกับการ สนับสนุนจากหน่วยงาน ต่างๆ (S1, O1, O2)</p> <p>SO2 หน่วยงานภายนอกสามารถ สร้างกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้าง งานสร้างอาชีพใหม่ๆ แก่ สมาชิกได้ (S3, S4, O2)</p>	<p>WO1 หน่วยงานภายนอกและ องค์การบริหารส่วนตำบล สามารถงบประมาณ สนับสนุนจากหน่วยงาน อื่นๆ ทั้งภาครัฐและ เอกชน เพื่อพัฒนากลุ่มใน อนาคตได้ (W3, O1, O2)</p> <p>WO2 ทางกลุ่มผู้สูงอายุชมรม บัวบานรื่นรมย์และหน่วย งานภายนอกต้องร่วมกัน ออกแบบกิจกรรมที่ สามารถจูงใจในสมาชิกกลุ่ม เพศชาย (W2, O1, O2)</p>

อุปสรรค (T) T1 โรคเบาหวาน และความดัน T2 ปัญหาขุญกลาง T3 น้ำเน่าเสียจากเกษตรกรรม และบ้านจัดสรร	ST1 กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์ต้องออกแบบกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหายุ่งกลางและ น้ำเน่าเสียในชุมชน (S2, S3, T2, T3)	WT1 ขอเข้าไปร่วมประชุมกับ สภาองค์การบริหารส่วน ตำบล เพื่อเสนอการแก้ไข ปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ และปัญหาขุญกลาง (W1, W4, T1, T2)
--	--	--

จากการวิเคราะห์ SWOT ของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ เพื่อทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของกลุ่ม เพื่อนำมาวิเคราะห์ TOWS MATRIX โดยผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์เลือกใช้กลยุทธ์ SO คือ การใช้จุดแข็งเพื่อสร้างรายได้เปรียบและสร้างโอกาส ได้แก่ SO1 การสร้างผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่สามารถยกระดับและพัฒนาได้ร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ได้ และ SO2 หน่วยงานภายนอกสามารถสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างงานสร้างอาชีพใหม่ๆ แก่สมาชิกได้ กล่าวคือ กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ควรสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และยกระดับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่มีอยู่เดิมให้ดียิ่งขึ้น อันนำมาสู่การลงทุนในการประชุมเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบในพื้นที่นั้นคือข้าวและต้องการทำชาข้าว อันนำมาสู่การพัฒนาสูตรชาข้าวคลองห้าขึ้น (การสนทนากลุ่ม, 6 มกราคม 2567)

3. การสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตามที่พื้นที่ตำบลคลองห้าประสบปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำและขาดองค์ความรู้ในการแปรรูปผลผลิตทางเกษตร เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนคลองห้าให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผู้วิจัยได้ประชุมร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ โดยผลการประชุมพบว่า พวกเขาต้องการสร้างผลิตภัณฑ์แปรรูปจากการเกษตรในพื้นที่ที่ดีต่อสุขภาพและสามารถเพิ่มมูลค่าได้ และสามารถจัดจำหน่ายได้หลายช่องทาง จากนั้น ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ SWOT และ TOWS MATRIX พบว่า กลุ่มต้องการสร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถยกระดับและพัฒนาได้ร่วมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และหน่วยงานภายนอกสามารถสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างงานสร้างอาชีพใหม่ๆ แก่สมาชิกได้ ต่อมาผู้วิจัยและนักวิจัยชุมชนได้พิจารณาสภาพพื้นที่แล้ว พบว่า พื้นที่ตำบลคลองห้าปลูกข้าวแต่ราคาตกต่ำ การนำข้าวมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าจึงเป็นโอกาสสำคัญที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง ในขณะเดียวกัน การแปรรูปนั้นต้องเหมาะสมกับศักยภาพของผู้สูงอายุด้วย ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ จึงเสนอการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวสารเป็นเครื่องดื่ม คือ “ชาข้าว” แบบบรรจุซอง

ผู้วิจัยจัดกิจกรรมการพัฒนาสูตรชาข้าวเพื่อให้ นักวิจัยชุมชนดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเริ่มจากผู้วิจัยเสนอสูตรที่ 1 โดยใช้ข้าว 3 ชนิด คือ ข้าวกล้องหอมมะลิ ข้าวกล้องมะลิแดง และข้าวไรซ์เบอร์รี่ ต่อมานำข้าวมาคั่วในกระทะไฟฟ้า 10-15 นาที จากนั้น นำมาทิ้งให้เย็นแล้วนำไปบรรจุใส่ถุงกรองชาถุงละ 15 กรัม แล้วนำมาบรรจุใส่ถุงเพื่อดูอากาศออกและนำไปใส่ในบรรจุภัณฑ์เพื่อจำหน่าย เมื่อสูตรที่ 1 แล้วเสร็จ ผู้วิจัยให้กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์เทศบาลนครราชบุรี และเสนออาสาสมัครเพื่อร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์จำนวน 8 คนสนใจที่จะเป็นนักวิจัยชุมชนเพื่อร่วมกันวิจัยและพัฒนาสูตรชาข้าว

เมื่อได้นักวิจัยชุมชนร่วมพัฒนาสูตรชาข้าวแล้วนั้น ผู้วิจัยจัดกิจกรรมอบรมการเป็นนักวิจัยชุมชนเบื้องต้นให้สมาชิกทั้ง 8 คน ต่อมานักวิจัยจัดกิจกรรมการพัฒนาสูตรชาข้าวครั้งที่ 2 โดยให้นักวิจัยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก ทั้งนี้ จากการทดลองสูตรที่ 1 สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์และผู้วิจัย พบว่า สมาชิกชมรมบัวบานรื่นรมย์ส่วนใหญ่ที่ลองชิมมีความชื่นชอบในรสชาติการพัฒนาสูตรที่ 1 แต่นักวิจัยชุมชนเสนอว่าพื้นที่จังหวัดปทุมธานีมีความโดดเด่นเรื่องการผลิตข้าวหลายชนิด

ดังนั้น จึงต้องการทดลองพัฒนาสูตรชาข้าวโดยใช้ข้าวชนิดต่างๆ การพัฒนาสูตรชาข้าวครั้งที่ 2 ใช้ข้าวจำนวน 7 ชนิด คือ ข้าวกล้องหอมมะลิแท้ 100% คัดพิเศษ ข้าวกล้องไรซ์เบอร์รี่คัดพิเศษ ข้าวกล้องสังข์หยดพัทลุง ข้าวกล้องสินเหล็ก ข้าวกล้องสันป่าตอง ข้าวขาว กข.43 และข้าวแดงมันปู ซึ่งเป็นข้าวยี่ห้อ “สยามนิยาม” ผลิตโดยชาวจังหวัดปทุมธานี นักวิจัยชุมชนมองว่า “การใช้กระทะไฟฟ้าไม่สามารถควบคุมความร้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการพัฒนาสูตรชาข้าวครั้งที่ 1 ข้าวบางส่วนได้แตกเป็นเหมือนข้าวโพดคั่วหรือข้าวตอก อาจส่งผลต่อรสชาติของชาได้” ดังนั้น เพื่อทดลองการคั่วครั้งที่ 2 จึงเลือกใช้เตาแก๊สในการคั่วข้าว นอกจากนี้ นักวิจัยชุมชนยังเสนอว่า “หากเรานำข้าวที่คั่วแล้วมาตำให้ข้าวแตก เราอาจจะได้กลิ่นที่หอมขึ้น” และเพื่อให้การพัฒนาสูตรชาข้าว 7 ชนิด สามารถเปรียบเทียบรสชาติและสีของชาข้าวได้นั้น นักวิจัยชุมชนจึงเสนอว่า “ลองใช้ขั้นตอนการพัฒนาแบบครั้งที่ 2 แต่เปลี่ยนขั้นตอนเฉพาะการไม่ตำข้าวดูค่ะ” ดังนั้น การพัฒนาสูตรชาข้าวครั้งที่ 3 จึงใช้ข้าว 7 ชนิดเช่นเดียวกับครั้งที่ 2 แต่จะแตกต่างกันเฉพาะขั้นที่ 3 คือ ไม่มีการนำข้าวที่คั่วแล้วมาตำ เมื่อดำเนินการครบทุกขั้นตอนแล้ว นักวิจัยชุมชนและผู้วิจัยนำชาข้าวสูตรที่ 2 และสูตรที่ 3 มาชิมเปรียบเทียบกัน พบว่า นักวิจัยชุมชน 8 คน ทดลองชิมชาข้าวสูตรที่ 2 และสูตรที่ 3 ที่ใช้ข้าว 7 ชนิด และมีความแตกต่างกันเฉพาะการตำข้าวและไม่ตำข้าว ผลการเปรียบเทียบ พบว่า สูตรชาข้าวที่ 3 (ไม่ตำข้าว) ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 6.75 ในขณะที่สูตรชาข้าวที่ 2 (ตำข้าว) อยู่ที่ 1.25 (การสนทนากลุ่ม, 2 มีนาคม 2567)

ตารางที่ 2 ผลการลงคะแนนสูตรชาข้าวที่ 2 และ 3

คุณลักษณะ	สูตรชาข้าวสูตรที่ 2 (ดำข้าว)	ความชอบสูตรชาข้าวสูตรที่ 3 (ไม่ดำข้าว)
1. สี	2	6
2. กลิ่นหอม	1	7
3. รสชาติ	0	8
4. ความชอบโดยรวม	2	6
เฉลี่ย	1.25	6.75

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่านักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่ชื่นชอบสี กลิ่นหอม รสชาติ และภาพรวมของชาข้าวสูตรที่ 3 แต่อย่างไรก็ตาม นักวิจัยชุมชนยังเสนอการทดลองพัฒนาสูตรชาข้าวด้วยข้าวถุงแยกจำนวน 4 ชนิด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสูตรที่ 3 เนื่องจากข้าว 7 ชนิดของสูตรที่ 2 และสูตรที่ 3 นั้นเป็นข้าว 7 ชนิดที่มาจากถุงเดียวกัน การพัฒนาสูตรชาข้าวครั้งที่ 4 จะใช้ข้าวแยกถุงที่นักวิจัยชุมชนเสนอและเป็นข้าวที่ผลิตในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี ซึ่งจะใช้ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมมะลิ ข้าว กข 43 และข้าวกล้องมะลิ และมีกระบวนการทำเหมือนกับสูตรที่ 2 ที่มีการดำข้าว เพื่อให้การพัฒนาสูตรชาข้าว 4 ชนิดมีคู่เปรียบเทียบ นักวิจัยชุมชนจึงเสนอการทดสอบสูตรแบบดำข้าวและไม่ดำข้าว เนื่องจากมีความเชื่อว่าการดำจะได้กลิ่นที่หอมขึ้นเฉกเช่นการทำข้าวคั่ว แต่อย่างไรก็ตาม การดำข้าวในสูตรที่ 2 กลับให้ผลตรงกันข้าม เนื่องจากสูตรชาข้าวที่ไม่ดำนั้นไม่มีสีและกลิ่นหอมกว่า การพัฒนาสูตรชาข้าวสูตรที่ 5 นี้ จะใช้ข้าว 4 ชนิดแบบแยกถุงและไม่ผ่านการดำ เพื่อเปรียบเทียบกับสูตรที่ 4 และสามารถนำไปเทียบกับสูตรที่ 2 และที่ 3 เมื่อดำเนินการครบทุกขั้นตอนแล้ว นักวิจัยชุมชนนำชาข้าวสูตรที่ 4 และสูตรที่ 5 มาชิมเปรียบเทียบกัน พบว่า นักวิจัยชุมชน 8 คน ทดลองชิมชาข้าวสูตรที่ 4 และสูตรที่ 5 ที่ใช้ข้าว 4 ชนิดแบบแยกถุงและมีความแตกต่างกันเฉพาะการดำข้าวและไม่ดำข้าว (การสนทนากลุ่ม, 2 มีนาคม 2567)

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบสูตรชาข้าวที่ 4 และ 5

คุณลักษณะ	สูตรชาข้าวสูตรที่ 4 (ดำข้าว)	ความชอบสูตรชาข้าวสูตรที่ 5 (ไม่ดำข้าว)
1. สี	0	8
2. กลิ่นหอม	0	8
3. รสชาติ	1	7
4. ความชอบโดยรวม	0	8
เฉลี่ย	0.25	7.75

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบ พบว่า สูตรชาข้าวที่ 5 (ไม่ตำข้าว) ได้คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 7.75 ในขณะที่สูตรชาข้าวที่ 4 (ตำข้าว) อยู่ที่ 0.25 แสดงให้เห็นว่านักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่ชื่นชอบรสชาดี และภาพรวมของชาข้าวสูตรที่ 5 เพื่อให้ได้สูตรชาข้าวที่ดีที่สุด ผู้วิจัยจึงให้นักวิจัยชุมชนลงคะแนนเลือกสูตรชาข้าวระหว่างสูตรชาข้าว 7 ชนิด และข้าว 4 ชนิด แบบไม่ตำ ผลการเปรียบเทียบสูตรชาข้าว 7 ชนิด และข้าว 4 ชนิด พบว่า นักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่ 5 คน ชื่นชอบสูตรชาข้าว 4 ชนิด สูตรที่ 5 คิดเป็นร้อยละ 62.5 ในขณะที่ นักวิจัยชุมชนจำนวน 3 คน ชื่นชอบสูตรชาข้าว 7 ชนิด สูตรที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 37.5 แสดงให้เห็นว่า นักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่ชื่นชอบชาข้าวสูตรที่ 5 และสูตรที่ 5 นี้ คือ ผลผลิตของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของตัวแทนกลุ่มที่เป็นนักวิจัยชุมชนที่มีส่วนร่วมในการคิด ทดลอง และพัฒนาสูตร (การสนทนากลุ่ม, 2 มีนาคม 2567)

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบสูตรชาข้าว 7 ชนิด และข้าว 4 ชนิด

	สูตรที่ 3 (7 ชนิดไม่ตำ)	สูตรที่ 5 (4 ชนิดไม่ตำ)
นักวิจัยชุมชน	3	5
เฉลี่ยร้อยละ	37.5	62.5

สรุป จากการทดลองสูตรชาข้าวร่วมกับนักวิจัยชุมชน พบว่า นักวิจัยชุมชนและผู้วิจัยร่วมกันคิด ทดลอง และพัฒนาสูตรชาข้าวจำนวน 5 ครั้ง จนได้สูตรที่พวกเขาต้องการคือ สูตรที่ 5 ที่ใช้ข้าว 4 ชนิด แบบไม่ต้องตำ ได้แก่ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมมะลิ ข้าว กข 43 และข้าวกล้องมะลิ ซึ่งพัฒนาสูตรชาข้าว โดยกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และอาจารย์ สมชัย แสนภูมิ

ขั้นตอนการทำชาข้าว

1. เตรียมอุปกรณ์ ประกอบด้วย 1) กระทะไฟฟ้าหรือเตาแก๊ส 2) ข้าว 4 ชนิด (ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวหอมมะลิ ข้าว กข 43 และข้าวกล้องมะลิ) 3) ตราชั่ง 4) ถุงกรองชา 5) เครื่องชั่ง 6) ถุงชั่ง 7) กาต้มน้ำ น้ำ และแก้ว (เพื่อชิมรสชาติ) 8) บรรจุกัณฑ์
2. ขั้นตอนการทำ ตั้งไฟให้ร้อน จากนั้นนำข้าวมาแยกคั่ว 10-15 นาที แล้วนำมาพักให้เย็น
3. ขั้นตอนการบรรจุ นำข้าว 4 ชนิด มารวมกันในอัตราส่วนที่เท่ากัน จากนั้นนำมาบรรจุถุงกรองชา ชั่งน้ำหนักให้ได้ 15 กรัม แล้วมัดให้แน่น
4. ขั้นตอนการชั่ง นำถุงกรองชามาบรรจุในถุงชั่ง เพื่อดูดอากาศออกแล้วนำไปใส่บรรจุกัณฑ์ เพื่อจำหน่าย
5. วิธีการดื่ม ต้มน้ำให้เดือด นำชาข้าวใส่ลงในกาสำหรับชารินใส่แก้วพร้อมดื่ม

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษากลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์ ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี สอดคล้องกับงานวิจัยของจิรีเกียรติ อภิบุณโยภาส และปานแก้วตา ลักนาวานิช (2563, หน้า 101-118) ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการประกอบธุรกิจหมู่บ้านท่ามาค้าขาย วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวคุณค่า ขาวนาคุณธรรม จังหวัดยโสธร โดยการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ผู้นำชุมชนและสมาชิกวิสาหกิจฯ จากนั้นวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) และการวิเคราะห์โมเดลธุรกิจ ซึ่งผลการศึกษายังสอดคล้องในประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจ สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยั่งยืนและสามารถสร้างชุมชนของตนให้เข้มแข็งขึ้นได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของชุตติพงศ์ คงสันเทียะ และชฎาล นาคใหม่ (2566, หน้า 130-151) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG: กรณีวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกล้วย ตำบลนาจิว อำเภอสงคบุรี จังหวัดหนองคาย ซึ่งใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) และการกำหนดกลยุทธ์ (TOWS MATRIX) พบว่า จุดแข็งของวิสาหกิจคือกำลังการผลิต วิสัยทัศน์ของผู้นำ และโอกาสการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ จุดอ่อนคือ ขาดวิธีการแปรรูป คู่แข่งทางการตลาด ต้นทุนที่สูง อันนำมาสู่กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการขึ้น คือ การให้ความรู้เรื่องการแปรรูปกล้วย เป็นเครื่องมือเพื่อสุขภาพ การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ และการแปรรูปขยะ ตามแนวทางแนวคิดเศรษฐกิจ BCG ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยในประเด็นการใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) และการกำหนดกลยุทธ์ (TOWS MATRIX) และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างอาชีพใหม่ๆ ให้กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบาน รื่นรมย์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของอุทัยวรรณ ภูเทศ (2558, หน้า 201-210) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากบัวเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน พบว่า ชุมชนมีจุดแข็งเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและอาชีพผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากบัว ส่วนจุดอ่อนคือ ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่ขาดองค์ความรู้ ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชนที่เกี่ยวกับบัว และความเฝ้าเสียของบัวร้อยละ 30 ทำให้รายได้ลดลง และชุมชนต้องการสร้างกลุ่มอาชีพ องค์ความรู้ด้านการผลิตตามมาตรฐานของชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์และฉลากอาหาร ต่อมางานวิจัยฉบับนี้ยังดำเนินการสร้างกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพคือ การอบรมอาชีพ การทำบัญชี คำนวณต้นทุน และสุขลักษณะที่ดีในการผลิตอาหาร และด้านความต้องการของชุมชนคือ ต้องการสร้างงานสร้างอาชีพภายใต้ศักยภาพการผลิตผลผลิตที่มาจากบัว ในขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชราภา สิงห์ธนสาร (2558, หน้า 93-114) ที่ใช้การศึกษาแบบผสมผสานและวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงสำรวจและโมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า ปัจจัยปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนนั้น

ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจคือ ต้นทุนในการประกอบอาชีพ รายจ่ายสำหรับการดำรงชีพนั้นมีผลเชิงลบต่อความเข้มแข็งของชุมชน แต่มีดีด้านรายได้และการประกอบอาชีพไม่มีผลต่อปัจจัยความเข้มแข็งของชุมชน 2) ปัจจัยด้านสังคม คือ ครอบครัวที่ไม่มีสมาชิกสุบบุหรี่และคนในชุมชนที่อายุ 6 ปีขึ้นไป เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 เป็นปัจจัยเชิงบวกต่อความเข้มแข็งของชุมชน จึงสอดคล้องกับการศึกษาในประเด็นทางเศรษฐกิจที่ชุมชนต้องมีรายได้เพียงพอ และเน้นการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมโดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาจึงจะสามารถสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์มีความสอดคล้องกับแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากชุมชนมีความตระหนักถึงศักยภาพของตนเองและดึงเอาทุนทางสังคมและทรัพยากรของตนเองมาแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากตัวชุมชนเอง หรืออาศัยความร่วมมือจากภายนอกในลักษณะเครือข่ายโดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้งมีความต้องการที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้เสมอพร้อมเปิดรับแนวคิดใหม่ๆ และให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้เสมอ ในขณะที่แนวคิดชุมชนจัดการตนเองนั้น พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์มีความสอดคล้องในการสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนหลังการทำ SWOT การวิเคราะห์กลยุทธ์ด้วย TOWS MATRIX การทำผังใยแมงมุม และการวิเคราะห์โมเดลธุรกิจ พร้อมร่วมกันกำหนดประเด็นและออกแบบกิจกรรมที่ตนเองต้องการ ทั้งนี้ สิ่งที่กลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์จำเป็นต้องเร่งพัฒนาคือ ผู้นำรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาผู้นำชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น เนื่องจากทางกลุ่มยังขาดการวางแผนสืบทอดตำแหน่งดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดความยุ่งยากในการดำเนินกิจกรรมและการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมของพลเมืองนั้น ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์มีส่วนร่วมของพลเมืองสอดคล้องกับ Arnstein (1969, pp. 216-224) ที่อธิบายไว้ว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ของประชาชน โดย Arnstein ได้พยายามเสนอตัวแบบขั้นการมีส่วนร่วมทั้ง 8 ขั้น ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์มีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับขั้นที่ 6 คือ การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ซึ่งเป็นขั้นที่กลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์สามารถเข้าสู่การมีส่วนร่วมมากขึ้น กล่าวคือ กลุ่มผู้สูงอายุบัวบานรื่นรมย์ใกล้ชิดหน่วยงานและเริ่มมีอำนาจในการผลักดันความต้องการต่างๆ ได้ สามารถแลกเปลี่ยน โต้แย้ง อันนำไปสู่การตัดสินใจได้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอจากการวิจัย

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนสามารถนำกระบวนการศึกษาจากงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและการรวมกลุ่มอื่นๆ ให้มีความเข้มแข็งได้

2. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มอื่นๆ เช่น การรวมกลุ่มอาชีพของวัยทำงาน

และเยาวชนในชุมชน เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ

7. องค์กรความรู้ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้องค์ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งในประเทศไทยผ่านการสังเคราะห์งานวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชนด้วยผังใยแมงมุม และวิเคราะห์ SWOT และ TOWS MATRIX เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ทราบถึงศักยภาพของตนเอง และสามารถตัดสินใจเลือกที่จะพัฒนาในสิ่งที่พวกเขาต้องการ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนมีอยู่ได้แก่ ข้าว อันนำมาสู่การอบรมเชิงปฏิบัติการให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสูตรชาข้าว และตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุชมรมบัวบานรื่นรมย์ร่วมกันพัฒนาสูตรกว่า 5 ครั้ง จนได้สูตรชาข้าวที่พวกเขาต้องการ เพื่อสร้างเป็นอาชีพใหม่ให้กับผู้สูงอายุภายในกลุ่ม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์กรความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2559). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิตรการพิมพ์.
- จิรเกียรติ อภิบุณโยภาส และปานแก้วตา ลักคานาวิช. (2563). การพัฒนาศักยภาพการประกอบธุรกิจหมู่บ้านท่ามาค้าขาย วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวคุณค่า ชาวนาคุณธรรม จังหวัดยโสธร. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 12(2), 101-118. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/abcjournal/article/view/198116>
- ชุตินพงศ์ คงสันเทียะ และชฎล นาคใหม่. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ BCG: กรณีวิสาหกิจชุมชนแปรรูปกล้วย ตำบลนาจิว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 40(1), 130-151. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HUSO/article/view/262767>

- พัชรภา สິงห์ธนสาร. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน รอบวนอุทยานเขาหลวง เขตอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 25(2), 93-114. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pyu/article/view/129863>
- สมชัย แสนภูมิ. (2566). การวิจัยเชิงเอกสารเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในประเทศไทย. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, 3(5), 48-64. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/article/view/265583>
- สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ. (2565). รายงานโครงการยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับรายได้ให้กับชุมชนฐานราก ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี: สำนักส่งเสริมการเรียนรู้และบริการวิชาการ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า. (2564). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570)*. ปทุมธานี: องค์การบริหารส่วนตำบลคลองห้า.
- อุทัยวรรณ ภูเทศ. (2558). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากบัวเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง. *Rajabhat Journal of Sciences, Humanities & Social Sciences*, 16(2), 201-210. <https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/psru/article/view/65276>
- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- United Nations. (2015). *Sustainable Development Goals (SDGs)*. Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/envision2030.html>

